

Fader, din søn

Turèllmania

Af Lars Movin og Steen Møller Rasmussen

I første halvdel af 70'erne søgte Dan Turèll med jævne mellemrum tilflugt fra storbyen hos Lone og Per Højholt i Hørbylunde ved Silkeborg.

Under disse ophold skrev han dele af sine tidlige bøger som *Manuskripter om hvad som helst* (1971) og *Sekvens af Manjana, den endeløse sang flimrende igennem hudens piller* (1973).

Og det var også i Hørbylunde, han ombearbejdede *Vangede billeder* (1975) fra digte til prosa og dermed sikrede sit egentlige gennembrud. I sin bog om Dan Turèll, *Jeg tror nok jeg kan tåle mere kærlighed end de fleste* (2001), citerer Asger Schnack et brev skrevet af Turèll i Hørbylunde i maj 1975, mens han arbejdede på *Vangede billeder*:

»Arbejder som en besat ... Det er ikke et 'billede', det er en KENDSGERNING. Har ikke sovet de sidste 48 timer, er langsomt ved at prøve at køre ned igen, langt nok ned (i nervespændthed hvis noget kan hedde sådan) til at kunne sove ...«

Per Højholt nikker genkendende til beskrivelsen:

»Jeg har aldrig set en mand arbejde så hårdt. Det var et fuldstændigt arbejdsraseri. Han sad inde på vores søn Terkels gamle værelse og skrev og skrev, i adskillige dage og nætter. Dan respekterede jo ikke døgnets tider. Han spiste på de underligste tidspunkter. Jeg kan huske, at han altid spiste franskbrød med hvidløg på - og somme tider også med ost. Han tog sådan en skive med halve hvidløg ud over. Det var stærke sager.«

- Til gengæld har du fortalt, at du ikke ville have spiritus i huset, når du havde skrivende gæster. Var det svært for storbyennesket Dan Turèll at overholde?

»Jeg var sådan meget asketisk indstillet, så jeg sagde til ham: ingen hash, ingen spiri-

tus, ikke noget som helst af dén slags. Og han overholdt det - så vidt jeg ved.«

- Alligevel er det tydeligt, at han holdt meget af at være hos dig. Hvad tror du, det var for nogle behov, han fik opfyldt i Hørbylunde?

»Han skulle ikke spille nogen, når han var hos mig.«

- Han skulle ikke være Onkel Danny?

»Nej, for han var accepteret, som han var.«

- Havde du nogen indflydelse på den måde, han arbejdede med *Vangede billeder* på?

»Kun rent moralsk. Egentlig kedede det ham at skrive bogen om på den måde. Det hang ham ud ad halsen. Ikke fordi han ikke var vant til monoton, for det var han jo fra nogle af de store bøger, han havde lavet før. Men det passede ikke til hans måde at arbejde på at skulle skrive om.«

- Lod han dig læse den første version af *Vangede billeder*?

»Nej - og heller ikke den anden.«

Han væltede jo ud ad alle ærmer og åbninger med digte, og jeg tænkte: Det går aldrig godt det dér. Det nærmede sig børumske vildskaber

- Når han havde skrevet noget, så kom han ikke og ville høre din mening om det?

»Aldrig. Han lod som ingenting.«

- Han skulle ikke have din accept?

»Nej. Ikke på den måde, i hvert fald. Accepten lå i, at han boede der.«

- Det lyder, som om I ikke snakkede meget om litteratur?

»Jo, af og til gjorde vi da.«

- Også om hinandens?

»Neej, mest om andre. Og

så rakkede vi dem ned så godt, vi kunne. Det kunne vi blive enige om, og det klarede vi fint.«

- Du har engang sagt dette med, at man ikke skal bruge af hovedstolen. Synes du, at Dan Turèll gjorde det med *Vangede billeder*?

»Nej, det syntes jeg ikke. Han var også blufærdig som forfatter... uden at udelukke noget, egentlig.«

I et essay, Per Højholt skrev kort efter Dan Turèlls død, »Den klare digter«, sluttede han af med en passage, som i dag virker nærmest profetisk:

»... om et par år, når det hele har sat sig en kende, vil man kunne lave et stort smukt udvalg af Dan Turèlls digte, og man vil se, at de står sig alene ved deres egen kvalitet. Han har skrevet adskilligt, som aldrig rigtigt blev påskønnet, og han var måske selv skyld i, at den indsats ikke blev højt nok vurderet. Jeg påpegede det for ham, gang på gang, men han troede mig ikke. Men han blir skuffet! I den sidste ende er der en slags retfærdighed til!«

- Hvad mente du med, at Dan Turèll selv var skyld i, at han ikke i tilstrækkelig grad

blev påskønnet som digter?

»Jeg kan huske, at jeg én gang spurgte ham: 'Hvad fanden vil du egentlig lave, når du ikke kan skrive mere?' Han væltede jo ud af ad alle ærmer og åbninger med digte, og jeg tænkte: Det går aldrig godt det dér. Det nærmede sig børumske vildskaber.«

»Borum og jeg havde en standende strid om, at han udsendte en bog hvert år. Og jeg sagde: 'At du gider! Hvor fanden gør du det?' Han kunne lave en bog på en måneds tid. Og Dan tog det heller ikke længere tid. Så jeg spurgte Dan, hvad han ville, når han var færdig. 'Så kan jeg blive journalist på Ekstra Bladet', sagde han så. Det rystede mig sgu noget.«

- Du var bange for, at han skulle få skrevet det hele for hurtigt?

»Ja, for han havde opdaget, hvordan det kunne gøres. Han havde faktisk fundet en måde at lave de dér store bøger på, og jeg var lidt bange for, at han havde et eller andet rifbjergsk om, at det er mængden, der gør det. Han troede, at eftersom han sprudlede, som han gjorde, så var alt skrift, og alt duede, og det var jeg på vagt over for. Det var ikke min boldgade.«

- Og du havde en fornem-

melse af, at han selv havde del i årsagen til, at han ikke blev så anerkendt som digter, som han måske kunne være blevet?

»Ja, det mente jeg. Jeg følte, at dagbladsjournalistikken truede lige om hjørnet. Og det gjorde den jo også. Men selv dét fik han jo noget godt ud af.«

- Men selv om han fik noget godt ud af dagbladsjournalistikken, syntes du så alligevel, at det tog for meget fra hans lyrik?

»Det er jo nemt at sige bagefter. Nej, egentlig tror jeg ikke, at det tog for meget. For ham var det en naturlig fortsættelse. Han var rent kunstnerisk skrevet ud på det tidspunkt. Og så levede han jo afsindigt højt på sin kendthed og dét med de sorte negle og sort tøj og alt sådan noget fis...«

- Du havde vel også selv et image, og du lavede også shows?

»Ja, men det var på en anden måde. Det opdagede vi senere, da vi skulle prøve at optræde sammen i Stalden i Silkeborg. Det gik slet ikke.«

- Hvorfor ikke?

»Vores retninger var for forskellige. Dan leverede en præstation, der somme tider gik hen over hovedet på folk. Publikum var vidner til hans

I bogen 'Onkel Danny fortalt' tegner familie og venner i interviewform et portræt af Dan Turèll. Per Højholt var en af de kolleger, der stod den generte forfatter nærmest

optræden, de var ikke en del af den. Med mig var de en del af den. Jeg korresponderede direkte med dem. Dan og jeg prøvede at lave noget sammen, men det gik overhovedet ikke. Det måtte både publikum og vi selv indse.»

– Når Dan Turèll ikke indtog publikum i sit show, tror du så, at det var en måde at holde folk på afstand på, en måde at beskytte sig på?

»Jo, det kan der være noget om. Hvis han blottede sig over for dem, ville de vælte ind over ham. Det har jeg ikke tænkt over, men det er nok rigtigt.«

– Overværede du nogle af hans shows?

»Ja, jeg kan huske engang i Vaskehuset – det var sådan et kultursted, vi havde i Silkeborg – hvor han første gang skulle optræde med *Vangede billeder*. Han gik rundt og rundt og rundt og sparkede til mikrofonledningen, mens han snakkede, og han kunne næsten hele bogen udenad. Han havde en fantastisk humormønstre, og han vidste de mest utrolige ting og havde et svar på altting – næsten. Samtidig var han helt uvidende om andre ting.«

– Tror du, at han lod sig inspirere af dine shows?

»Det ved jeg ikke. Jeg havde forsøgt at lære ham sådan noget elementær mikrofon-teknik og den slags, og jeg havde sagt til ham, at han måtte fandme ikke træde på ledningen, fordi jeg havde fået indbygget et ekstra kabel i den. Det glemte han alt om, da han var på scenen, men han fandt selvfølgelig sin egen måde at gøre det på. Jeg havde også sagt, at han bare skulle tage det roligt, for hvis han gik i stå, ville jeg falde ind – ligesom hos Coleman Hawkins eller i sådan et orkester, hvor der lå nogen bagved og kunne tage over. Men det blev der overhovedet ikke brug for. Han kørte hele showet suverænt igennem, og det var fandme godt!«

– Overtog han slet ikke noget fra dine shows?

»Altså, han så nok, hvordan jeg gjorde. Men han brugte aldrig mislyde eller feedback eller sådan nogle ting. Jeg

havde en forvrænger på mikrofonen og en ekkoskive, og jeg havde det med at køre mikrofonen hen over højtaleren, så det hvinede i hele lokalet.«

– Var det Jimi Hendrix, du havde luret af?

»Ja, det var det. Jeg havde fået mikrofonen og udstyret bygget om i Århus hos en fyr, som også lagde det ekstra kabel ind, jeg talte om. Og så havde jeg også nogle balloner, jeg pustede op med en fodpedal. Sådan noget lavede Dan ikke.«

1984 sluttede Dan Turèll et essay om Per Højholt, »Mit navn for stumhed«, med ordene: »Fader, din søn,« et citat fra titeldigtet i Højholts samling *Poetens hoved* (1963).

– Det er nok ikke tilfældigt, at Dan Turèll valgte netop det citat. Tror du ikke, at han så en faderfigur i dig?

»Det er nok rigtigt, men det tænkte jeg ikke over.«

– Han var bare en yngre ven og kollega?

»Tja... jeg syntes bare, at han var god. Og miskenndt! Når jeg tænker efter, tror jeg nok, at jeg holdt nogle moralske foredrag for ham om sparsommelighed, altså ikke i pengesager, men mere i forhold til forfatterskabet.«

»I øvrigt har vi nok også snakket om penge, for han havde en stor skattegæld dengang, og jeg sagde til ham: 'Jeg ved én ting, og det er, at når man har tjent så meget, som du har, så har man kraftedeme også nogle penge tilbage!' Men det havde han ikke, og det irriterede mig grænseløst.«

»For jeg sad jo også en overgang i Statens Kunstfonds tremands-udvalg sammen med Tage Skou-Hansen og Sven Møller Kristensen, og vi havde altid bøv med, at skattevæsenet kom og hentede hans portioner, når han skulle have dem udbetalt. Han fik aldrig ret meget ud af det, så vidt jeg ved. Et par gange lykkedes det os dog at snyde skattevæsenet, så han fik pengene alligevel. Men det var svært, fordi ministeriet skulle overtale, og de var

ikke vilde med sådan nogle 'uregelmæssigheder'.«

– I den interviewbog, René Højris lavede med Dan Turèll, siger han om dig: 'Han har en helt anden tidssans, end jeg har. For ham er 15 år virkelig én dag, og for mig er én dag virkelig 15 år – og alligevel kan vi sidde dér og spise ostemadder i hans køkken i det samme univers'. Var det sådan en sjæle-nes overensstemmelse?

Jeg syntes, at meget af det, han gjorde over for sig selv, var syndigt – altså ikke i religiøs forstand, men syndigt mod talentet

»Ja, dén forbindelse var der hele tiden. Altså, husk på, at jeg sådan set også selv troede, at jeg var miskenndt på det tidspunkt. Jeg var heller ikke blevet 'opdaget', så det havde vi tilfælles. Og jeg syntes som sagt, at meget af det, han gjorde over for sig selv, var syndigt – altså ikke i religiøs forstand, men syndigt mod talentet. Jeg syntes, at han forvaltede det dårligt.«

– Så fik han en opsang?

»Det gjorde han af og til. Det hjalp ikke en skid... jo, jeg blev lettet!«

– Læste du Dan Turèlls bøger, efterhånden som de udkom?

»Ja, det gjorde jeg. Selv de længste af dem. Og jeg blev mest forarget. Jeg tænkte: For fanden, han skulle stramme dem lidt. Det var for løst, meget af det. Efter min mening. Jeg sagde det også til ham, og det tog han i stiv arm. Hver gang.«

– Men når det kom fra dig, tror du så ikke, at det alligevel gjorde indtryk?

»Jo, det gjorde det nok. Uden at vide det selv var jeg en slags moralsk instans for ham. Samtidig var jeg en eller anden garanti for, at han var god nok, for jeg havde jo mine

meget sikre meninger om kolleger og sådan noget, og på det punkt stemte vi ret godt overens. Jeg tror, det var lidt velgørende for ham at høre noget nedvurderende om kolleger, som man ellers konventionelt satte pris på eller accepterede. Det var ligesom en modgift mod selv at være blevet kritiseret. Sådan tror jeg, at han brugte det en overgang.«

»Der var nogle perioder i de senere år, hvor han tit ringede over til mig, og han kunne simpelthen ikke afslutte en telefonsamtale. Han blev ved med at snakke, og jeg var en tålmodig sjæl, så jeg fandt mig i meget. Men han kunne kraftedeme være styg.«

– Var han også styg ved dig?

»Aldrig!«

– Tror du, at han var ensom?

»Det ved jeg ikke. Jeg tror bare, at han en gang imellem gerne ville snakke med en kollega, som satte pris på ham, og som var uden for det københavnske miljø.«

– Nu taler vi om de allersidste år?

»Ja, jeg kan huske, at han ringede op på et tidspunkt, hvor han vidste, at han havde kræft. Han havde sådan en halvkvat stemme... der var ikke meget røst tilbage i ham. Han sagde: 'Hvordan tror du, det føles at spise ét risengryn ad gangen?' Og jeg tænkte: Nej, det er løgn! Men jeg vidste jo godt, hvad der var galt.«

– Han ringede simpelthen for at tage afsked?

»Ja, det tror jeg. Jeg var meget berørt af det. Et er, at man ved, man er syg... Dans realitetssans svigtede ham ikke et øjeblik. Han vidste nøjagtig, hvordan han havde det. Men han lagde også afstand til den dér kræft. Det var en del af hans skjold, eller hvad man skal kalde det.«

– Han bevarede fatningen til det sidste?

»Det mener jeg, at han gjorde.«

■ **Samtalen fandt sted i Silkeborg den 11. marts 2003. Teksten her er en bearbejdet og forkortet version af et afsnit i Lars Movin og Steen Møller Rasmussens bog 'Onkel Danny fortalt', Bebo, 2003.**